

ПЕРШОДРУКИ

**Петро
Шекерик-Доників**

Рік у віруваннях гуцулів

Вибрані твори

**Харків
«Фоліо»
2020**

РІК ПОЛУДЬ ЗВИЧЄЇВ И ВІРОВАНЬ ГУЦУЛІВ

I. Чес и єго поділ

Здавен-давна у нас у горах Гуцули пригадували тай ше й дотепер собі пригадуют важніші події після того, у еким чесі уни си дієли. Так само рахуют чес полудь пригод и випадків у своїм родиннім житю, на своїм газдівстві, у своїм селі, ци околици. Усілякі умови єк наймане слут, токма пастирів на полонини, зичене и виддаване гроший и инчі речінці установ'єют полудь рокових свет, рокових ермарків. Полудь весни, осени, зими та літа, а також полудь полонинцкого ходу и розлученя. Напримір кажут:

Жидова Жеб'є опанувала від скасованя панчіни. То си дієло ише из за Довбуша. Він зарікавси від питя в тім чесі, єк суда ходив митрополит Шептицкий. У нас sklep заложили перший раз у тим чесі, єк Трильовский из Юзенчуком Січі отворели. Церькву побивали того року, єк був великий вітрлом. Уна учінилася тежкого року. Він упав у довг, єк було тежко за сіно. Оця дівчена найшласи саме тогди, єк учінилася Багруша. А Багруши тепер вісім рік, то й тільки років будет цій дівчені. Слугу наймили на Юрія. Довг маєт віддати у Дмитрія. Йиму рік виходит у Рахманцкий. Лисуна оположиласи у хід полонинцкий. Красуля будет из телем взимі. Бутин будут зачінати рубати навесні и т. д.

II. Рік

Рік ділитци на дванайцять місяців. Місіць рахуетци від повня до повня и маєт штири тижні. Тиждень ділитци на сім днів. А день ділитци на двацять штири години.

Місець має силу від настаня до згибку. Єк настаєт місець, то кажут — місець у межах. У кождим місеци є штири кватири: перша кватира — місець настав, друга кватира — оповня, трета кватира — изповня, четверта кватира — місець на згибку.

Єк настанет місець и падет дожь ци зима, то кажут — «сполокавси місець».

А ек погода, то ворожет, шо будет сухий місець.

По тим, иким си покажет новий місець на небі, ворожет, икий він будет за погідний:

Єк си покажет новак — місець грубий, жовтавий, з тупими припешковатими рогами, звернений рогом на води, то ворожет, шо тот місець: уліті — будет слотений, а узимі — зимнений (сніжений). А ек си покажет місець тоненький, білий из остриями рижками, задертий рогом д'горі, на небо, то ворожет, шо тот місець будет погідний — сухий, нигодиноватий.

Найбірше ворожок и вірувань є звезаних из місецем на згибку и ек настаєт, та з новим місецем.

На згибку місеця бійно ходити по ночях, бо можетци шош ничісте показати або й осахнути. На згибку місеця находит скусованих дітій скуса. На згибку місеця лакомо чюти, ек пишшют збігленета. Найбірше водит мара людий по ночях на згибку місеця. Старого місеця ни добре си бритити, бо старієтци тот, шо си бритит. На згибку місеця ни добре заченати будинок буцовати, бо у нім би си тежко жило. Старого місеця ни добре рубати дерево, бо уно си прудко старієт. Лиш садовину добре садити на згибку місеця, бо кілько днів до згибку місеця посадитци садовину, то лиш тільки років уна ни родит. На згибку місеця добре примов'єти ходь від икої слабости, бо усе зло и слабість изгибає від чьоловіка. Тота днина, шо на ній настаєт місець, то порожна днина. Тої днини ни можна нічьо из городнини класти у земню. Ни можна ні сієти, ні садити, бо ни уродитци добре. То прото — порожна днина у місеци. Тої днини ни дай Боже зачинати икус будову, бо вітак ек си добудує то забудоване, то уно мусит стоєти порожне.

Нового місяця нічиста сила має міць лишень до першої неділі по повни — до неділі «східної», а наколи у церьквах видправ'єтци Божі служби, то нічиста сила тратит свою міць и ни має уже права показуватиси людем по ночях, тай ни має такої моци людий блудом водити.

Східної суботи (першої до повни) добре си мити у головици водов до схід сонця, бо тварь відмолодає и устуди си змиває з лица. Так само є добре східної суботи зарікатиси від икоїс лихой привичьки — від куріня, від пійки, від звадки, від бійки. Тежше лиш першу суботу видержети, а вітак уже легко можна відвикнути від лихой навичьки раз на завжди.

Хоть ику роботу добре є зачинати нового місяця, бо уна си легко и прудко робит тай нивкемнеєтци. Першої квартирі навесні є добре сіти сівбину и садити городнину, бо уна скоро и красно ростет.

Нового місяця — до східного понегівника, лакоми си у воді у ріках показувати потопенники, бо уни си суют до місяця нового.

Єк си уздрит перший раз новий місяць почерез ліве плече, то ни добре, бо тогди у тім місяци метци пацити икис клопіт. А єк си его уздрит почерез праве плече, то добре будетци у тім місяци поводити тому, шо уздрів місяць почерез праве плече.

Мами, шо мают діти малі, пантруют, коли си покажет новий місяць на небі и наколи лиш йиго уздрет, то ни зводі очій из місяця, кличют ид собі свої малі діти. Кажут їм легати на земню, тай переступаючі їх, примов'єют до трьох раз, аби їх діти здорові и молоді були.

Першеї и другої квартирі нового місяця до оповня добре рубати сухої днини, — найліпше у п'єтниці — дерево на будинки ци огорожу.

На межях квартир місяць лакім си полокати. Найбірше буває слота надворі, єк місяць на згибку.

Місяць у році є дванайцять раз у крузі — оповен и дванайцять раз на межях — настаєт.

Усі дванайцять місяців у року мають свою назву полудь того, коли вони припадають — у якій порі року настають — и так:

- I. Січень: січет зимов, фіфолов та вітрами.
- II. Січень: січет морозом, ек фиса желцем.
- III. Марот: марот, ек би був серед зими, то би потис таков студіньов, шо повідмерзалиби роги волам четвертникам.
- IV. Березень: березня мусит береза замерзнути.
- V. Травень: у травни трава земню покріє.
- VI. Гнилень: гнильня утете дерево борзо гниет.
- VII. Білень: більня добре полотно білітци.
- VIII. Копень: копня пологи копичют у копиці.
- IX. Жовтень: жовтня лист жовтнет на деревах.
- X. Падолист: у падолисті обпадаєт лист из дерева.
- XI. Грудень: грудня земня грудов цеконієт.
- XII. Просинец: просинця надворі бірше зимно, ек тепло.

Рік зачінаєтци на Новий Рік — на Василя і кінчаєтци на Василя, але на цес загальний рік люде мало звертають уваги, бо кождий рахует собі роки полудь свого рахунку: відколи оженивси, відколи учинивси, відколи став на газду и т. д.

III. Пори року

Ключі від усіх штирьох пір року держет у своїх руках штири головні рокові с'єтці: від весни сетий Юрій, від літа сетий Петро, від осени сетий Дмитрій, а від зими сетий Николай.

Сетий Дмитро замикає при кінци осени тепло и виддає ключі сетому Николі. Тогди сетий Никола бере ключі в руки й випускає на світ студінь — зиму.

Никола орудє зимов
и усев звіринов...
Коло злого стола
Сидит Никола.
Сєт. Никола сидит,
Гадку гадаєт,

Из стіни срібні роги здоймаєт —
Тогда білют гори-долини.
У срібні роги, ек він зайграє,
Вода си гледжіт, світ замерзає.

Світ из студени цеконіє. Перемерзают поточіни, потоки,
річьки и ріки. Стают на водах ледові переходи-мости.

Сет. Николай ни лиш маєт ключі від зими. Він під свойов
руков держит и весну тай веде її, шоби разом из ключами від
весни передати сет. Юрієви.

Николай идет, тай весну веде,
Він весну веде, а зиму женет.
Він весну веде крутим колачем,
А зимку женет ясеньким мечем.
Ясеньким мечем — теплим вітриком.
Теплим вітриком, дрібним дожіком.

На саме Благовіщене (7.IV) сет. Никола замикає зиму й
передає ключі весни у руки сет. Юрі. Сет. Юра бере ключі и
розмикаєт весну, розмикаєт веснену гражду. Из стіни здойма-
єт свій злотний ріг, та ек прикладе до губий — та ек затрубит,
то видразу зазеленіютци гори-долини. А ек на самого Юрія
сет. Юрій зайграє у злотну тримбіту, то зазеленіют видразу
й полонини.

Сет. Юрій из весненої гражди випускає из-за далеких мо-
рий, високих скал свої буйні веснені — то теплі, то студені
вітри — икіс філі вітрові, чесом ек окріп теплі, а чесом ек лід
студені. Сет. Юрій теплим дрібним дожіком топит «зиму», а
буйним вітриком сушит земню. Тогда ек сонне видіне, екби
на воронім кони прилітає гожа, молода весна.

У високій полонині буйний вітер віє,
Ика весна веселенька — все си зеленіє.

На Ивана Купала сет. Юрій передає ключі від літа сет.
Петрови. Тогда «каже Петро, шо буде тепло». Від Петра до
Илі сет. Илей убераєтци у силу. Громи дістают міць и гримне
так, що аж земня дрижит.

ЗМІСТ

Рік полудь звичеїв и віровань гуцулів	3
С'єтки цілого року	27
Народні віруваня	68
Коледники	86
Єрмарки	112
Гуцулські храми й забави	114
Родини і хрестини на Гуцульщині	118
Похоронні звичаї й обряди в Головах	160
Перший гуцулський театр	207
Бої Легіонів на Гуцулщині	229
Гуцульщина в польському ярмі	233
Найліпший гірський кінь на світі	277
О можливости зарібку и добрим гаразді на Гуцулщині	281
Як стягнути на Гуцулщину туристів і люфтників?	286
Шенуймо мову й народну ношу	289
Опришки	293
Від Олекси Шведа до Гриця Багана	302
Оповідання	313
Почеток и кінець світа	313
Людцкий вік	315
Видколи лишили старих людий убивати	319
На дні озера	320
Когутова рада	333
Єк жінка з розумного чоловіка зробила дурного	339